

MİTHAT SANCAR
“Devlet Akli” Kısacında Hukuk Devleti

MİTHAT SANCAR 1963 yılında Nusaybin'de doğdu. İlk ve Ortaokulu Nusaybin'de, liseyi Diyarbakır'da okudu. 1984 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Ankara Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans ve doktora çalışmalarının bir bölümünü Almanya'da yürüttü. Meslek hayatını, 1990 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde sürdürdü. Bu fakültenin Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda 1999 yılında Doçent, 2006 yılında Profesör oldu. Ayrıca KKTC Doğu Akdeniz ve Yakın Doğu üniversitelerinde dersler verdi. Akademik çalışmalarının ağırlık noktalarını Devlet Kuramı, İnsan Hakları, Anayasa Hukuku, Yargı Teorisi, Geçmişle Hesaplaşma, Çatışma Çözümü ve Barış Araştırmaları oluşturdu. Bu alanlarda kitaplar ve makaleler yayınladı. Çeşitli ulusal ve uluslararası konferanslara konuşmacı ve düzenleyici olarak katıldı. *Birgün*, *Taraf*, *Milliyet* ve *Başhaber* gazetelerinde köşe yazarlığı; başta IMC olmak üzere çeşitli televizyon kanallarında programlar yaptı. 7 Haziran 2015, 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 seçimlerinde HDP Mardin Milletvekili olarak parlamentoya girdi. Bir dönem meclis başkanvekilliği yaptı. 23 Şubat 2020'deki 4. Olağan Kongre'de HDP eş genel başkanı seçildi.

İletişim Yayınları 622 • Politika Dizisi 34

ISBN-13: 978-975-470-797-7

© 2000 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1-8. Baskı 2000-2016, İstanbul

9. Baskı 2020, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MİTHAT SANCAR

“Devlet Aklı” Kıskacında Hukuk Devleti

*Emeklerini ve sevgilerini benliğimde
taşımdan büyük onur duyduğum
annem Münire ve Babam Teyfik'e...*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
“Devlet Akli” Kavramına Bir Giriş	13
HUKUK DEVLETİ	27
Hukuk Devleti: Kavramsal Bir Çerçeve	29
“Devlet Akli”, Hukuk Devleti ve “Devlet Çetesi”	47
Hukuk Devleti: Cumhuriyetin Temel Niteliklerinden Biri (mi?)	69
Yasallık ile Meşruluk Geriliminde Hukuk Devleti	85
İNSAN HAKLARI	103
Hukukun Oluşturulmasında İnsan Haklarının Rolü ya da İnsan Hakları ile Pozitif Hukuk Arasındaki İlişki	105
İnsan Hakları Açısından 1982 Anayasası	133
Düşünce Özgürlüğü Sorunu	161
YARGI	179
Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı	181
Sosyalist Parti’nin Kapatılması Kararı Üzerine Düşünceler	195
Anayasa Mahkemesi’nin Terörle Mücadele Yasası’na İlişkin Kararı Üzerine Düşünceler	217

ÖNSÖZ

Gündemi sürekli ve hızla değişen veya değiştirilen Türkiye gibi bir ülkede, yaşadıkları dönemde siyasal ve hukuksal tartışmaların odağını oluşturan somut olaylardan hareketle yazılmış yazıları derleyip bir kitap haline getirmek, ilgisizlik duvarına çarpma riskini de barındıran bir girişim olarak görülebilir. Sonuç alma ümidinin çok güçlü ve bu ihtimalin nesnel olarak yüksek olduğu zamanlarda dahi, usandırma noktasına varan yoğunluktaki tartışmaların ardından bile bir değişime/dönüşüme işaret eden göstergelerin cılız kalması, olayları ve gelişmeleri teorik bir çerçeveye oturtup anlamlandırma ve buna bağlı olarak bir değişim/dönüşüm istikameti belirleme çabasının, çoğu insanın zihnine “havanda su dövme” ya da “akıntıya kürek çekme” imgesiyle yansımaları anlaşılabilir bir şey değildir elbette. Ancak bu anlaşılabilirliğin; çeşitli biçim ve düzeylerdeki anlama, anlamlandırma ve dönüşüme katkıda bulunma girişimlerini bir kenara bırakmaya gerekçe oluşturamayacağı da kuşkusuzdur. Hatta tam tersine, karamsarlık ve kayıtsızlık bulutlarının iklimi ağırlaştırdığı toplumsal ve siyasal uğraklarda, hava delikleri açma isteği ve çabası olarak da değerlendirilebilecek bu gibi girişimlerde sebat etmek daha anlamlı hale gelir. Kaldı ki, değişim/dönüşüm konusunda iyimser olmayı, top-

lumsal bilimler alanındaki düşünsel uğraşların önemli bir besin kaynağı da saymak gerekir.

Bu kitap, Giriş bölümü hariç, çoğu 1990'lar Türkiye'sinde yaşanan somut gelişmelerden yola çıkılarak kaleme alınmış ve hepsi de daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış yazıların bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Derleme fikrine cesaret veren nedenlerden biri, yazılar arasında bir bütünlük olduğu kanaatiyse; bir diğeri de, burada tartışılan meselelerin daha uzun bir süre Türkiye gündeminin başlıca konusunu oluşturacağını gösteren vakialara her gün bir yenisinin eklenmesidir.

Bir defa, yazıların yazılmasına vesile olan gelişmelerin birbirleriyle sıkı bağlantı içinde olmasının, başlı başına derlemeye bütünlüklü bir görünüm kazandırdığı söylenebilir. Bu bütünlüğü salt bir görünüm olmanın ötesine taşıyan unsur –tabiri caizse yapının harcı– da, gelişmelerin ele alınışına ve yorumlanışına egemen olan bakış açısında aranmalıdır. “Susurluk”ta billurlaşan bu gelişmelerin birdenbire ‘90’lı yıllarda ortaya çıkmadığı, esasen bu dönemin dolaysız başlangıcını 12 Eylül’ün oluşturduğu, fakat gelişmelerin köklerinin burada da bitmediği, yakın tarihimizin çeşitli evrelerinde aynı ya da benzer tezahürlerle yaşandığı bir gerçek. Çeşitli açılardan irdelenmesi mümkün olan sözkonusu gelişmeler, bu kitaptaki yazılarda, esas olarak “devlet zihniyeti”ni eksene alan bir bakışla tartışıldı. Bu tartışmalarda iki kavram, “devlet aklı” ve “hukuk devleti” kavramları öne çıktı ve bu ikisi arasındaki ilişki de “devlet zihniyeti”nin tahlilinde anahtar işlevi gördü.

Öte yandan, “Susurluk”tan sonra “artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı” türünden o zaman için pek abartılı kaçmayan sloganların ortaya atılmasında ve yaygınlaşmasında cisimleşen değişim/dönüşüm umutlarının, egemen devlet zihniyetinin ve onun taşıyıcılarının çok yönlü ve kararlı direnişi karşısında kısa sürede sönmesi ya da en azından zayıflaması, bu konuyu “araştırma” ve tartışma şevk ve isteğine de önemli bir darbe vurdu. Tam da “Susurluk” meselesi “rutin”, yani “beylik, basmakalıp, klişe, harcıalem, renksiz” bir konu haline gelmekteyken, “Hizbullah” olayının, daha doğrusu vahşetinin –her ne şe-

kilde ve saikle olursa olsun– ortaya çıkması ya da çıkarılması, “Susurluk”ta simgelenen devlet ya da yönetim zihniyetinin sonuçlarının, bu sefer daha da sarsıcı bir somutlukta görülmesi şansını yarattı. Bilhassa “kayıp silahlar”ın akıbeti ile “Özel Karma Birlikler”in yapısı ve işlevleri hakkındaki haber, yorum, bilgi ve belgeler, “devlet aklı” anlayışı ile Hizbullah türünden vahset fenomenleri arasındaki nedensellik bağıını ortaya koymak suretiyle, bu şansın yerleşik devlet zihniyetiyle cesur bir hesaplaşma ve bu çerçevede geçmişin kirlerinden arınma yönünde değerlendirilmesi beklentisini haklı olarak besledi. Hatta bu dönemde tedavüle sokulan “Türkiye bağirsaklarını temizliyor” gibi lafların bulduğu yankı, bu beklentiye kayda değer bir iyimserliğin de eşlik ettiğini gösterdi. Ne var ki, aynı zaman diliminde, “devlet aklı” anlayışının iflah olmaz taşıyıcılarıncı bu beklentiyi ve iyimserliği boşa çıkarma amacıyla tertiplenen çeşitli manevralar yanında, özellikle devletin zirvesinden gelen ve öznel saiki bir kenara bırakılsa bile salt nesnel etkileri itibarıyla “devlet aklı” anlayışına dayalı yönetim pratiklerini meşrulaştıracak nitelik taşıyan “devletin bazen rutin dışına çıkabileceği” şeklindeki beyan, bu anlayışı tasfiye etmenin pek de kolay olmayacağını bir kez daha gözler önüne serdi. “Devlet aklı”na dayalı siyaset ve yönetim anlayışının Türkiye’de sahip olduğu ağırlığı bilenler ve özellikle “Susurluk” sonrasını iyi etüt edenler açısından, bu durumun sürpriz sayılacak bir yanı yoktur. Ancak “devleti korumak ve kollamak” adına işlenen insan hakları ve hukuk ihlallerinin zaten “rutin” olduğu bir ülkede, bu tür manevra ve çıkışlar durumun vahametini daha da artırıyor. Öyle görünüyor ki, bundan sonra da birçok gelişme ve özellikle Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinin temel taşlarını oluşturan “Kopenhag Kriterleri”ni yerine getirmeye yönelik gönüllü ya da gönülsüz her türlü resmî girişim, Türkiye’deki egemen devlet zihniyetinin anlaşılmasında ve dönüştürülmesinde son derece önemli rol oynayan “devlet aklı” ile “demokratik hukuk devleti” arasındaki gerilimi ya da çatışmayı “rutin”i açacak ölçeklerde yeniden gündeme getirecektir. Üstelik bu gündeme geliş, muhtemeldir ki, sadece konuşma/tartışma düzeyinde ol-

mayacak, çeşitli “icraatlar” üzerinden de gerçekleşecektir.

Bütün bunlar, elinizdeki kitapta belli yönleriyle tartışılan gerilimin ve kitabın başlığının hakimi ya da esas oğlanı olan “devlet aklı” kavramının daha uzun süre gündemde kalacağını göstermektedir. Meseleyi bu açıdan ele alan yazıların artması ve bizatihi “devlet aklı” kavramının ilgili yazında sık sık boy göstermeye başlaması, bana kitaptaki yazıların sadece birisinde doğrudan incelenen bu kavramı biraz daha açmanın gerekli olduğunu düşündürdü. “Giriş” yazısı, bu ihtiyacın bir ürünüdür ve daha önce başka bir yerde yayımlanmamıştır. Diğer yazılar, başta da söylediğim gibi, değişik tarihlerde yazılmış ve yayımlanmıştır. Bunların hepsini, bu kitap için yeniden elden geçirdim, çoğunda ufak tefek düzeltmeler, bazılarında küçük eklemeler yaptım. Ama bunların hiçbirisi, yazıların özgün yapılarında ve düşünsel dokularında değişiklik yaratacak çapta ve nitelikte olmamıştır.

Bu kitaptaki yazıların çoğunun ve bizatihi kitabın kendisinin ortaya çıkmasında özel rolü olan iki insana teşekkür etmeden geçmek, sahiden haksızlık ve kadirbilmezlik olurdu. Daha önce hiç aklımda olmayan derleme fikrini ortaya atan, başlardaki ciddi tereddütlerime ve hatta konuyu gündemden düşürmeye yönelik oyalama taktiklerime rağmen bu fikirde ısrar edip sonuçta beni ikna etmeyi başaran sevgili eşim Türkân, hem bu nedenle ve daha önemlisi her bir çalışmam omuzlarına binen ve zaten yeterince ağır olan yükü artırdığı halde bunu sessizce geçiştiren dostane tavrı dolayısıyla kuru bir teşekkürden çok daha fazlasını hak ediyor. Bir de, daha önce *Birikim*'de yayımlanan ve bu kitabın temelini oluşturan yazıların oluşmasında, gerek fikirleri ortaya atmak ve gerekse yazıların yetişmemesi ihtimalini bütünüyle ortadan kaldıracak her türlü “tedbir”i almak suretiyle önemli rol oynayan; ardından yazıları derleme fikrine de her türlü desteği vererek kitabın mimarlığını Türkân'la paylaşan aziz dostum Tanıl Bora'ya teşekkür etme zevkini burada dile getirmek istiyorum.

MİTHAT SANCAR
Ankara, Mart 2000